

Justitieutskottets betänkande

1989/90:JuU33

Våldsdåd med internationell anknytning

1989/90
JuU33

Propositionen

I proposition 1989/90:130 har regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att *dels* godkänna ett i Montreal den 24 februari 1988 undertecknat tilläggsprotokoll till 1971 års Montrealkonvention för bekämpande av brott mot den civila luftfartens säkerhet samt en i Rom den 10 mars 1988 upprättad konvention för bekämpande av brott mot sjöfartens säkerhet jämte tilläggsprotokoll om bekämpande av brott mot säkerheten för fasta plattformar på kontinentalsockeln, *dels* anta genom propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
3. lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsvård i vissa brottmål.

Lagförslagen har granskats av lagrådet.

I samband med propositionen behandlar utskottet den med anledning av propositionen väckta motionen 1989/90:Ju38 av Lars Werner m.fl. (vpk). Motionsyrkandet redovisas på s. 7.

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 2 kap. 3 § samt 13 kap. 5 a, 6, 11 och 12 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i balken skall införas en ny paragraf, 13 kap. 5 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §¹

För brott som begåtts utom riket dömes även i annat fall än som avses i 2 § efter svensk lag och vid svensk domstol,

1. om brottet förövats å svenskt fartyg eller luftfartyg, så ock eljest om det begåtts i tjänsten av befälhavaren eller någon som tillhörde besättningen å sådant fartyg,

2. om brottet begåtts av någon som tillhör försvarsmakten på ett område där en avdelning av försvarsmakten befann sig eller om det begåtts av någon annan på ett sådant område och avdelningen befann sig där för annat ändamål än övning,

3. om brottet begåtts vid tjänstgöring utom riket av någon som är anställd i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst,

4. om brottet förövats mot Sverige, svensk kommun eller annan menighet eller svensk allmän inrättning,

5. om brottet begåtts inom område som ej tillhör någon stat och förövats mot svensk medborgare, svensk sammanslutning eller enskild inrättning eller mot utlänning med hemvist i Sverige,

6. om brottet är kapning av luftfartyg, luftfartssabotage eller folkrättsbrott eller försök till kapning av luftfartyg eller luftfartssabotage, brott, eller

7. om det lindrigaste straff som i svensk lag är stadgat för brottet är fängelse i fyra år eller därutöver.

13 kap.

5 a §²

Den som ombord på luftfartyg medelst olaga tvång bemäktigar sig fartyget eller ingriper i dess manövrering, dömes för kapning av luftfartyg till fängelse i högst fyra år.

Den som genom olaga tvång bemäktigar sig eller ingriper i manövreringen av ett luftfartyg eller ett fartyg, som används i civil yrkesmässig sjöfart för befordran av gods eller passagerare, bogsering, bärgning, fiske eller annan fångst, döms för kapning till fängelse i högst

¹ Senaste lydelse 1986:645.

² Senaste lydelse 1973:342.

Vidtager någon eljest åtgärd som är ägnad att framkalla fara för luftfartygs säkerhet under flygning eller gör någon luftfartyg i trafik oanvändbart för flygning genom att förstöra eller skada det, dömes för luftfartssabotage till fängelse i högst fyra år.

fyra år. Detsamma gäller den som genom olaga tvång bemäktigar sig en plattform i havet som är avsedd för verksamhet för utforskning eller utvinning av naturtillgångar eller för något annat ekonomiskt ändamål

Den som i annat fall

1. förstör eller allvarligt skadar ett sådant fartyg eller en sådan plattform som anges i första stycket eller ett luftfartyg i trafik, eller

2. vidtar en åtgärd som är ägnad att framkalla fara för säkerheten för ett sådant fartyg eller en sådan plattform som anges i första stycket eller för ett luftfartygs säkerhet under flygning

döms för sjö- eller luftfartssabotage till fängelse i högst fyra år.

Är brott som i första eller andra stycket sägs att anse som grovt, dömes till fängelse på viss tid, lägst två och högst tio år, eller på livstid. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för flera människoliv eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig art.

5 b §

Den som

1. använder allvarligt våld eller hot om sådant våld mot någon som befinner sig på en flygplats som är öppen för internationell trafik,

2. förstör eller allvarligt skadar en anordning, som hör till en sådan flygplats eller som används för flygplatsens trafik, eller ett luftfartyg, som inte är i trafik men är uppställt på flygplatsen, eller

3. med användande av våld eller hot om våld omintetgör verksamhet som bedrivs på en sådan flygplats,

döms, om gärningen är ägnad att framkalla fara för flygplatsens funktion eller för säkerheten vid denna, för flygplatsabotage till fängelse i högst fyra år.

Är brottet att anse som grovt, döms till fängelse på viss tid, lägst två och högst tio år, eller på livstid. Vid bedömande av om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om därigenom framkallats fara för flera

*människoliv eller om gärningen an-
nars varit av särskilt farlig art.*

6 §³

Den som av oaksamhet, genom att umgås ovarsamt med eld eller sprängämne eller *annorledes*, vållar brand eller ofärd som i 1, 2 eller 3 § sägs eller framkallar fara *därför, eller vållar* skada eller hinder som i 4 § sägs eller skada som i 5 a § andra stycket sägs, dömes för allmänfarlig vårdslöshet till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som av oaksamhet, genom att umgås ovarsamt med eld eller sprängämne eller *på annat sätt*, vållar

1. brand eller ofärd som *avses* i 1, 2 eller 3 § eller framkallar fara *för det*,

2. skada eller hinder som *avses* i 4 § eller

3. skada som *avses* i 5 a § andra stycket 1 eller 5 b § första stycket 2

döms för allmänfarlig vårdslöshet till böter eller fängelse i högst sex månader.

Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst två år.

11 §⁴

Om någon som har ådragit sig ansvar enligt 1, 2, 3, 6, 7, 8, 8 a, 9 eller 10 § eller enligt 5 a § *för luftfartssabotage*, frivilligt har avvärjt en sådan fara eller verkan som anges där innan avsevärd olägenhet har uppkommit, får han dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för gärningen. Var faran ringa och är för gärningen ej föreskrivet svårare straff än fängelse i ett år, skall han ej dömas till ansvar.

Om någon som har ådragit sig ansvar enligt 1, 2, 3, 6, 7, 8, 8 a, 9 eller 10 § eller enligt 5 a § *andra stycket 2 eller 5 b § första stycket 2 eller 3*, frivilligt har avvärjt en sådan fara eller verkan som anges där innan avsevärd olägenhet har uppkommit, får han dömas till lindrigare straff än vad som är föreskrivet för gärningen. Var faran ringa och är för gärningen ej föreskrivet svårare straff än fängelse i ett år, skall han ej dömas till ansvar.

12 §⁵

För försök, förberedelse eller stämpling till mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, sabotage, grovt sabotage, kapning *av luftfartyg*, luftfartssabotage eller spridande av gift eller smitta eller till förgöring, så ock för underlåtenhet att avslöja sådant brott dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas.

För försök, förberedelse eller stämpling till mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, sabotage, grovt sabotage, kapning, *sjö- eller* luftfartssabotage, *flygplatssabotage* eller spridande av gift eller smitta eller till förgöring, så ock för underlåtenhet att avslöja sådant brott dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

³ Senaste lydelse 1973:342

⁴ Senaste lydelse 1988:942

⁵ Senaste lydelse 1973:342

Lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt

Härigenom föreskrivs att 31 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*31 §¹

Regeringen kan för visst fall förordna om avvikelse från bestämmelserna i 25–30 §§, om det är påkallat med hänsyn till rikets säkerhet.

Regeringen får beträffande en viss intagen besluta om avvikelse från bestämmelserna i 25–30 §§, om det är påkallat med hänsyn till rikets säkerhet eller till risken för att den intagne under verkställigheten i anstalt medverkar till brott som innefattar användande av våld, hot eller tvång för politiska syften.

Sådant beslut får meddelas även beträffande en viss intagen som har dömts för brott som avses i

1. konventionen för bekämpande av olaga besittningstagande av luftfartyg (SÖ 1971:17),

2. konventionen för bekämpande av brott mot den civila luftfartens säkerhet (SÖ 1973:48),

3. konventionen om förebyggande och bestraffning av brott mot diplomater och andra internationellt skyddade personer (SÖ 1975:30),

4. den europeiska konventionen om bekämpande av terrorism (SÖ 1977:12),

5. konventionen mot tagande av gisslan (SÖ 1980:26) eller

för annat brott som har innefattat användande av våld, hot eller tvång för politiska syften,

om det är påkallat med hänsyn till risken för att den intagne medverkar till sådan brottslig verksamhet under verkställigheten i anstalt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Senaste lydelse 1988:622.

Lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Vad i denna lag stadgas skall äga tillämpning vid förundersökning angående

brott som avses i 13 kap. 1, 2, 3 eller 5 a § brottsbalken, om brottet innefattar gärning varom i 4 § nämnda kap. sägs,	brott som avses i 13 kap. 1, 2, 3, 5 a eller 5 b § brottsbalken, om brottet innefattar gärning varom i 4 § nämnda kap. sägs,
---	--

brott som avses i 13 kap. 4 eller 5 §, 18 kap. 1, 3 eller 4 § eller 19 kap. 1, 2, 5, 6, 7, 8 eller 10 § brottsbalken,	brott som avses i 3 kap. 1, 2, 5 eller 6 § eller 4 kap. 1, 2, 3 eller 4 § brottsbalken, om gärningen innebär förgripelse mot Konungen eller annan som är nämnd i 18 kap. 2 § samma balk, eller
---	--

försök, förberedelse eller stämpling till brott som ovan nämnts, om sådan gärning är belagd med straff.	
---	--

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

¹ Senaste lydelse 1977:1026.

Motionen

I motion 1989/90:Ju38 av Lars Werner m.fl. (vpk) yrkas att riksdagen avslår förslaget till ny lydelse av 31 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.

Utskottet

Inledning

Propositionen innehåller förslag bl.a. till kompletteringar av brottsbalkens s.k. terroristbestämmelser.

Lagändringarna föranleds av att det också föreslås att Sverige skall ratificera ett år 1988 antaget tilläggsprotokoll till 1971 års Montrealkonvention om brott mot den civila luftfartens säkerhet samt en i Rom samma år antagen konvention om brott mot sjöfartens säkerhet med tilläggsprotokoll om brott mot säkerheten för fasta plattformar på kontinentalsockeln.

Som en följd av de föreslagna ratifikationerna skall enligt propositionen bestämmelserna i 13 kap. 5 a § brottsbalken om kapning av luftfartyg och luftfartssabotage ändras så att de omfattar även gärningar enligt de nya överenskommelserna. Brottsbeteckningarna föreslås ändrade till kapning resp. sjö- eller luftfartssabotage. Vidare förordas att en särskild bestämmelse om flygplatssabotage införs i brottsbalken.

Slutligen föreslås vissa följdändringar i bl.a. brottsbalken samt en justering av bestämmelserna i 31 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt om restriktioner för en intagen i fråga om besök, telefonsamtal och försändelser m.m.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1990.

Överenskommelserna

Terroristdåd med internationell anknytning fortsätter att vara ett svårartat problem världen över. Utskottet vill här hänvisa till sitt tidigare i år avgivna betänkande om terroristlagstiftningen (1989/90:JuU21) och — såvitt gäller de i detta ärende aktuella internationella överenskommelserna — till de bombdåd som förövats under 1980-talet på de internationella flygplatserna i Wien och Rom och kapningen år 1985 av det italienska kryssningsfartyget Achille Lauro under resa mellan Alexandria och Port Said.

Sverige tillmäter internationell samverkan mot brottslighet av detta slag stor betydelse och har aktivt deltagit i arbetet på internationella överenskommelser på området.

De internationella dokument som är aktuella i detta ärende har det gemensamma syftet att bekämpa den internationella terrorismen. Detta ändamål liksom intresset från svensk sida att medverka till att den civila luftfartens och sjöfartens säkerhet upprätthålls talar enligt utskottets mening starkt för att Sverige bör tillträda överenskommelserna.

Överenskommelserna är traditionellt uppbyggda och innebär att Sverige åtar sig att se till att de gärningar som avses i dem utgör brott som kan medföra utlämning. Däremot blir Sverige inte skyldigt att bifalla en utlämningsansökan, men om utlämning inte sker skall det finnas möjlighet att utöva jurisdiktion här.

Utskottet tillstyrker att riksdagen godkänner överenskommelserna.

Brottsbalken

Övervägandena i propositionen angående vilka förändringar i brottsbalken som påkallas av ett svenskt tillträde till den nya konventionen och de bägge protokollen utmynnar i förslag till ändringar i bl.a. 13 kap. 5 a § och 2 kap. 3 §. Härjämte föreslås en ny paragraf, 13 kap. 5 b §.

Bestämmelserna i 13 kap. 5 a § om kapning av luftfartyg och luftfartssabotage ändras så att de kommer att omfatta även gärningar enligt de nya överenskommelserna. Brottsbeteckningarna ändras till kapning resp. sjö- eller luftfartssabotage. En särskild bestämmelse om flygplatssabotage, 13 kap. 5 b §, införs.

Bestämmelsen i 2 kap. 3 § om svensk domstols behörighet i fråga om brott som begåtts utomlands jämkas så att den täcker brotten kapning, sjö- eller luftfartssabotage och flygplatssabotage samt försök till dessa brott.

Utskottet finner inte anledning till erinran mot förslagen till ändringar i brottsbalken. I sammanhanget vill emellertid utskottet uttala att utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning att det på sikt är önskvärt att de bestämmelser i brottsbalken som kan vara tillämpliga vid terroristhandlingar ses över i ett sammanhang i syfte att anpassa dem till utvecklingen och därigenom också motverka att framtida överenskommelser föranleder särskild lagstiftning på samma sätt som hitintills.

Lagen om kriminalvård i anstalt

I 31 § lagen (1974) om kriminalvård i anstalt finns föreskrifter som ger regeringen möjlighet att i visst fall besluta om särskilda restriktioner beträffande försändelser m.m., besök och telefonsamtal. Paragrafen föreslås i propositionen få en ny utformning med anledning av Sveriges ratificering av de i ärendet aktuella överenskommelserna.

Det nuvarande första och andra stycket har enligt förslaget förts samman, varvid samtidigt uppräkningsdelen av konventioner i andra stycket slopats. Beskrivningen av den brottslighet av terroristkaraktär hos en intagen som skall utgöra grund för särskilda restriktioner överensstämmer enligt förslaget i princip med den avgränsning som ligger till grund för de s.k. terroristbestämmelserna, 1 § lagen (1989:530) om åtgärder för att förebygga våldsdåd med internationell bakgrund (terroristlagen).

Genom att anknytningen till brott som avses i de angivna konventionerna försvinner sker en viss begränsning i förhållande till den nuvarande bestämmelsen, eftersom det i dessa konventioner upptas

brott som inte kan sägas innefatta "användande av våld, hot eller tvång för politiska syften". Den nya bestämmelsen i paragrafen har emellertid samtidigt utformats så att det inte längre krävs att den intagne har dömts för våldsbrott av terroristkaraktär för att särskilda restriktioner skall få beslutas av regeringen. Vad som krävs är att det är påkallat med hänsyn till risken för att den intagne under straffverkställigheten medverkar till något sådant brott. Den nya bestämmelsen motsvarar på så sätt mera det som krävs för tillämpning av det nuvarande första stycket, nämligen att det är påkallat med hänsyn till rikets säkerhet i den aktuella situationen och inte på grund av att den intagne har dömts för viss typ av brott i ett tidigare skede.

I motion Ju38 uttalas att det skulle vara att lämna alldeles för stort utrymme åt subjektiva värderingar om risk för medverkan till brott av angivet slag skulle vara tillräcklig grund för beslut om restriktioner. Under hänvisning härtill yrkas avslag på regeringens förslag, i denna del.

Utskottet finner — i likhet med departementschefen — att det för den riskbedömning som avser terroristbrott självfallet har stor betydelse om den intagne avtjänar straff för eller tidigare har dömts för ett sådant brott. Men det står för utskottet också klart att det, även i ett fall då den intagne inte har gjort sig skyldig till sådan brottslighet, med hänsyn till omständigheterna kan finnas fog för att befara att han medverkar i terroristbrottslighet. I själva verket måste riskbedömningen av regeringen göras på samma sätt och med samma omsorg enligt den föreslagna lydelsen av lagrummet som enligt den nuvarande. Utskottet avstyrker bifall till motionen.

Övrigt

I de delar regeringsförslagen inte berörts i det föregående föranleder de inget särskilt uttalande från utskottets sida.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *internationella överenskommelser*
att riksdagen med bifall till proposition 1989/90:130 godkänner Montrealprotokollet och Romkonventionen jämte tilläggsprotokoll,
2. beträffande *brottsbalken*
att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken,
3. beträffande *lagen om kriminalvård i anstalt*
att riksdagen med avslag på motion 1989/90:Ju38 antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt,
res. (vpk, mp)

4. beträffande *propositionen i övrigt*

att riksdagen antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

Stockholm den 8 maj 1990

På justitieutskottets vägnar

Britta Bjelle

Närvarande: Britta Bjelle (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Ulla-Britt Åbark (s), Jerry Martinger (m), Birthe Sörestedt (s), Göthe Knutson (m), Göran Magnusson (s), Eva Johansson (s), Björn Ericson (s), Göran Ericsson (m), Lars Sundin (fp), Anders Svärd (c), Berith Eriksson (vpk), Inger Schörling (mp), Sigrid Bolkéus (s), Barbro Andersson (s) och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c).

Reservation

Lagen om kriminalvård i anstalt (mom. 3)

Berith Eriksson (vpk) och Inger Schörling (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Utskottet finner" och slutar med "till motionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner — i likhet med motionärerna — att den föreslagna regleringen med enbart "risk" för medverkan till brott av angivet slag som tillräcklig grund för de ifrågavarande restriktionerna skulle lämna alldeles för stort utrymme åt subjektiva bedömningar.

Enligt utskottets synsätt får grundläggande rättssäkerhetsgarantier inte åsidosättas på det sätt som skulle ske om regeringsförslaget antogs. Lagförslaget bör avslås.

dels att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *lagen om kriminalvård i anstalt*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:Ju38 avslår det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.